

Kostel sv. **Matěje** nad Šárkou, Praha 6
Sobota **22.** února 2020 v **15** hodin

IV STAROMATĚJSKÁ POUŤ

X. ročník cyklu „Ad honorem S. Mathiae“

PROGRAM POUTI

- 15⁰⁰** **Slavnostní procesí** od fary do kostela za společného zpěvu starobylých českých písní & **recitované nešpory ke sv. Matěji s požehnáním** vede P. RNDr. **Matůš KOCIAN**, Ph.D.
- 15³⁰** **PONTANUS** – tématem letošního ročníku je osobnost probošta Svatovítské kapituly a iniciátora matějské poutní tradice **Jiřího Bartholda „Pontana“ z Breitenberka** (*1550 – †20. 2. 1614). Zazní díla skladatelů z jeho doby, se kterými se s nejvyšší pravděpodobností osobně znal: **Jacoba Handla Galla**, **Jacoba Regnarta** a **Phillipa de Monte**.
- 16³⁰** **Pokračování programu** včetně drobného pohoštění bude na místní faře ☺

ÚČINKUJE

soubor **Hora Fugit** ve složení

Beata Altior soprán / barokní housle
Eliška Kondrová soprán
Adam Slavický tenor
Pavel Adámek tenor / viola da gamba
Vít Michalec bas

Petra Pospíšilová soprán
Hana Holubková alt
Jiřina Dvořáková regál / varhany
Marek Zeman bas / barokní violoncello
Jakub Kučera altový dulcian
Jan Klimeš basový dulcian

Tuto akci finančně podpořila **MČ Praha 6**

Městská
část
Praha

6

Vážení hosté!

Již čtvrtým rokem se zde scházíme v tento čas, abychom si připomněli starobyrou tradici slavné matějské pouti, která se zrodila **24. února** leta páně **1595** právě tu – při **rotundě sv. Matěje**. Vy, co jste zde při této příležitosti poprvé, se zajisté divíte, proč se bavím o rotundě, když nás obklopuje krásný barokní kostelík sálového typu s věží umístěnou na západní straně. Takto přece románské rotundy nevypadají. Máte samozřejmě pravdu. Rotundu, která zde stávala, připomíná především kruhový tvar chrámové lodi, který nás právě obklopuje. Když se zahledíme vzhůru, abychom si prohlédli stropní žebroví, žádné nespatriíme. Nad našimi hlavami se totiž klene kopule symbolicky zastřešující původní rotundu. Rotunda zde, dle **Hájkovy kroniky**, stála již od roku **971**. Je možné, že tehdy se ještě ani o kamennou rotundu nejednalo a kníže **Boleslav II. Pobožný** dal v lesích nad Šáreckým údolím a na dohled starobylého slovanského hradiště „**Džbán**“ vystavět pouhý dřevěný kostelík. Ať už se jednalo o dřevěnou či kamennou stavbu, byla to stavba dokazující vůli Čechů býti dobrými křesťany a národem hodným vlastního biskupa. Vždyť téhož roku byla založena naše nejstarší a dodnes existující organizace – Metropolitní kapitula dříve zvaná Svatovítská. Jejím prvotním posláním bylo zbudování mocného pilíře české státnosti – pražského biskupství. A tento cíl se dva roky poté úspěšně zadařil.

Místo toto vezdejší zdá se tudíž býti dle legend místem navýsost historickým a významným. Vzhled původní rotundy se dochoval toliko na starých vojenských mapách. Současnou podobu získal šárecký kostelík až roku **1771** za vlády císařovny **Marie Terezie**. Z původního interiéru se toho již mnoho nedochovalo. Jen oltářní obraz od **Kristiána Šebastiána Dittmana** z roku **1699**, mramorová kroupka ze sliveneckého mramoru z roku **1658** a původní svatostánek z roku **1740** nyní zasazený do pravé boční zdi presbytáře.

Rotunda svatomatějská stávala za městskými hradbami. V šestnáctém století byla obklopena vinicemi a nedaleko od ní pravidelně kočovali cikáni v prostorách zdejších pískoven. Za dob husitských bouří byl kostelík obklopený nekatolickými usedlostmi. V těch časech se střídali jak jeho majitelé, tak jeho postavení. Tu se jednalo o farní kostel, tu o husitskou modlitebnu či protestantský svatostánek. Ale v druhé polovině šestnáctého století, když na český trůn usedl císař **Rudolf II.**, byla již místní rotunda navracena do rukou katolických a spadala pod Zámeckou kapitolu. Onou „**Zámeckou**“ kapitulou, jak tehdy slula, se míní již vzpomínaná „**Svatovítská**“, dnes „**Metropolitní**“ kapitula.

Jednou z příčin, která ještě v době předbělohorské uchránila před zkázou katolickou víru v zemích Koruny české před bouřemi doby, byla povaha obou znesvářených stran – dílem šťastná i nešťastná. Slovy historika **Zikmunda Wintra**: „*Soudný znatel dějin českých ví, že vina těchto trudných poměrů byla na druhé straně aspoň stejně veliká. Přes to, že utrakvisté v jádru drželi se učení katolického, lišíce se konečně jen u věcech nepodstatných a dogmatu se nedotýkajících, nechtěl Řím v ničem povolit Čechům vždy znova prosícím. Marné bylo jednání o smír s papežem r. 1495; tehda zase vznikla myšlenka spojití se s církví východní; r. 1499 učinili stavové novým jednáním opět marný pokus o dosazení arcibiskupa v Čechách, král chtěl jim dáti svého bratra Fridricha, jenž by světil obojí kněze; v Římě odmítli; nezdařily se ani let následujících pokusy o srovnání, o uznání kompaktat a zřízení stolice arcibiskupské; deputace obou stran chodily za legatem, šly i do Říma k papeži, ale nenalezly milosti ani dobré vůle. ... Když došli papežové za několik desítek let mínění povolnějšího a Čechům i kalichu jejich aspoň na pohled příznivějšího, bylo již pozdě, Čechové německou reformací luterskou valně se změnivše nestáli tou obecnou srdečnou měrou jako prve o smíření s církví katolickou.*“

Jak vidno, účastníci konfliktu těžko hledali kompromis a nikdo nedokázal přijít s řešením, které by uspokojilo všechny strany. Ale přesto mnohé pokusy byly a neustaly, dokud bitva na nedaleké **Bílé hoře** celou věc nerozhodla. Avšak ještě před tím, než k osudnému střetu vojsk došlo, se v souvislosti s místním kostelíkem zrodila tradice, která přetrvala do dnešních dní, a dodnes v sobě nese humanistický, smířlivý a kultivovaný náboj překlenující propast dělící znesvářené strany. Onou tradicí byla matějská pouť každoročně konaná v době, kdy se zima chýlila ke konci a ve vzduchu již byla cítit nadcházející obleva.

„Vím, dobře vím, jak neparný jsem,“ pronesl roku 1603 v rámci zádušní mše za císařovnu **Marii Španělskou**, matku císaře **Rudolfa II.**, probošt Svatovítské kapituly **Jiří Barthold z Breitenberka** zvaný **Pontanus**. Svá slova o vlastní nicotnosti dal do souvislosti se vzpomínkou, kterou dával k dobru **sv. Augustin**. Ten vypravoval o chlapci, který se snažil přelít moře do nepatrné jamky. Zdá se, že takový byl i úděl probošta **Pontana**, který stále hledal nové cesty, jak smířiti znesvářené strany a zkultivovat diskuzi mezi nimi do té míry, že by přinesla pro všechny strany přijatelný kompromis.

Jiří Barthold se narodil kolem roku **1550** v severočeském královském městě **Most**. Když se v dětství projevil jeho talent ke studiu, začali jej rodiče ve vzdělávání podporovat, až byl roku **1573** zapsán na jezuitskou kolej známou jako **Klementinum**. Jesuité přišli do **Prahy** na pozvání císaře **Ferdinanda** v roce **1556** se záměrem působit skrze školství. Z bývalého dominikánského kláštera, který obdrželi darem od císaře a který se nacházel u paty **Karlova mostu**, začali postupně budovat na tu dobu moderní vzdělávací instituci. Jejich výhodou byla podpora císaře, vlastního řádu i katolické církve. Ale úkol to byl v revolučních **Čechách** nadmíru obtížný. Vždyť náboženský rozkol hýbající celou Evropou vznikl na půdě konkurenční **university Karlovy**, alma mater mistra **Jana Husa**. **Jiří Barthold z Breitenberka** začal navštěvovat jezuitskou školu v časech, kdy již nabývala síly, ale stále ještě měla prvotní zápal, nadšení, i pokoru či jasnou vizi. Jezuitské školství bylo v té době otevřené všem nadějným žákům, netrpělo zkonstatělostí a kladlo obzvláštní důraz na jazyky a znalost české historie. **Breitenberk**, u něhož se projevoval básnický talent a jazyková obratnost, měl v tomto prostředí ideální podmínky pro svůj rozvoj, a tak není divu, že po dokončení studií se začala jeho kariéra prudce rozvíjet. Jeho talent byl totiž očividný a jeho praktické a diplomatické dovednosti nezpochybnitelné. Nakonec si získal přízeň nejvýznamnějších osobností té doby – císařem **Rudolfem II.** počínaje, papeži, arcibiskupy i učenými mistry **university Karlovy** konče. A vřelé vztahy udržoval i s umělci či muzikanty. Vždyť pro **Jacoba Regnarta**, rakousko-českého hudebního skladatele francouzského původu, který působil na císařském dvoře coby **praeceptor vokalistů** – čili **představený chrámových zpěváků** – a později i **zástupce kapelníka císařské kapely**, psal texty. Čtyři skladby tohoto skladatele jsou součástí i tohoto koncertu. První, z nich jste již slyšeli, byla to **Laetamini in Domino** z roku **1577**.

Církevních titulů, které **Jiří Barthold z Breitenberku** za své kariéry nasbíral, je celá řada. Pokaždé je ovšem v souvislosti s jeho jménem zmíněno, že byl **proboštem Svatovítské kapituly**. A ta, jak již bylo řečeno, byla stará stejně jako rotunda **sv. Matěje nad Šárkou**, a stejně tak jako on prožívala všechny radosti i strasti doby. Když se roku **1421** přihlásil arcibiskup **Konrád** ke straně podobojí, kapitula se ho, jakožto i všeho jeho duchovenstva, zřekla. Arcibiskup byl z římské církve vyloučen a jeho úřad zůstal **140** let neobsazený. Po tuto dobu to byla kapitula, která spravovala věc katolickou. Její sídlo se během těch let několikrát změnilo. Zpočátku bylo v **Olomouci** a **Žitavě**, později opět v Praze a když přišla krize, přesouvalo se dočasně do **Plzně**. Poslání kapituly nesouviselo pouze s chodem pražské katedrály – tedy hlavního svatostánku českého. Její moc a vliv byl významný rovněž v dalších oblastech správy církevní a skrze svůj význam i politických. Kapitulu řídili **administrátoři**, kteří byli voleni. Jejich volitelé se měnili v průběhu věků podle toho, jak se měnilo postavení jednotlivých zainteresovaných stran.

Svéráz doby dobře vystihuje **Zikmund Winter**: „*Jeden užitek ze své chudoby kapitola měla; přestal totiž škodlivý prastarý zvyk papežských provisí; papežové za provise již nikomu neudělovali kanovníckých praebend zámeckých, nebyloť kupců, kteří by za malé důchody mnoho chtěli platiti. Tím získala kapitola svobodnou volbu svých členů; konsil basilejský roku 1437 dal jí právo volně se doplňovati, ač zmíniti se dlužno, že v XV. věku i s první půli XVI. věku leckdy administrátor in spiritualibus jmenoval kanovníky sám. Dosazení či installaci provedl děkan kapitulní tím starodávným způsobem, že uvedl nového kanovníka na místo v kůru (stallum); kapitulárové ho přijali mezi sebe políbením. Druhdy jen kanovník králův a královnin býval praesentován od krále.*“

Z citovaného textu je zjevné, že moc, stabilita a velikost kapituly byly silně ovlivňovány rovněž možnostmi a zájmy panovníka a také děním v revoltující zemi. Stávalo se, že kapitula jedno období prospívala a rostla, následující o své statky přicházela, pak jí svitla naděje od přejícího panovníka, ale jeho skon příslibem podporu oddálil... Ještě jednou se v této souvislosti soustředíme na slova **Zikmunda Wintera**:

*„O starodávné úřady, jichž jména jsou vypůjčena z řeholních statut benediktinských, sdělovali se kapitulní členové mezi sebou, a pokud bylo za těžkých poměrů a mnohých překážek lze, vykonávají práce s úřadem spojené; proboštův úřad, jenž má hájiti kapitoly na venek a řídití jmění, před válkou husitskou stál mimo kapitolu a mohl býti oddán i neknězi, za nouze nynější vtělen do kapitoly a podáván jen knězi; dle (historika) **Zídka** probošt „opatroval tělesné věci a platy, aby nehynuly“; děkan byl a zůstal představeným kapitoly, byl správcem kněžstva, opatroval služby boží; jeden z kanovníků (**arcidiakon**) měl na péči jurisdikci v arciděkanstvích, ordinaci kněží, jiný (**scholasticus**) péči měl míti o školu zámeckou i jiné katolické.“*

Jiří Barthold z Breitenberka se stal kanovníkem vyšehradským r. **1581**. Následujícího roku již získal i metropolitní kanovníctví. Na **kněze** byl vysvěcen na **Bílou sobotu** roku **1583**. Téhož roku odmítly čeští stavové požadavek **Rudolfa II.**, aby odsouhlasily **gregoriánskou kalendářní reformu**, kterou rok před tím, konkrétně na **sv. Matěje** roku **1582**, vyhlásil papež **Řehoř XIII.** Císař se s českými stavy dohadoval téměř rok, až si nakonec prosadil svou formou **císařského mandátu z 3. prosince 1583**. A během tohoto dohadování se natrvalo usadil v **Praze**. Uvedený příklad ilustruje, v jak zjitřené době se **Jiří Barthold z Breitenberka** pustil do budování své duchovní kariéry. V roce **1585** se stal výše zmíněným **scholasticem Metropolitní kapituly** a **25. ledna** následujícího roku byl zvolen jejím **děkanem**. V roce **1589** jej papež **Sixtus V.** jmenoval „**hrabětem svatého paláce a dvoru lateránského**“ a učinil jej také **apoštolským protonotářem**. Současně byl **kanovníkem olomouckým a budyšínským**. V roce **1593** se stal **proboštem Zámecké** (čili Svatovítské neboli Metropolitní) **kapituly**.

Mezi proboštovy starosti patřilo i zajištění financování **chrámových choralistů**. S financováním kapituly pomáhalo i **pražské arcibiskupství**, které za její příjmy orodovalo u císaře. V archívech se dochovala jedna taková žádost z roku **1562**. Arcibiskup **Antonín Prus** v ní žádá o podporu císaře Ferdinanda. V této souvislosti uvádí **12 choralistů**, kteří by si zasloužili plat **240 tolarů** dohromady. Při této souvislosti zmiňuje, že choralisté doposud žili z **fundace krále Ferdinanda**, zřízené na **requiem za královnu Annu...**

Zkraje roku **1595** se svatovítský probošt **Pontanus** obrátil na kněze spravujícího kostel **sv. Matěje** s tím, že se mu loňského roku líbila slavnost, kterou na **sv. Matěje** pořádali, a proto že mu letos posílá ze své kapituly jednoho kanovníka a dva choralisty, aby sláva byla ještě větší. Zároveň se ten samý probošt – **Jiří Barthold z Breitenbekerka** – obrátil na papeže **Klementa VIII.** s žádostí o udělení **plnomocných odpustků** pro poutníky k této starobylé přemyslovské rotundě, kterou už měla tou dobou jím spravovaná kapitula ve správě. Dostalo se mu kladné odpovědi a od roku **1598** byly po deset let každému kajícímu poutníkovi ke kostelu sv. Matěje nad Šárkou plnomocně odpuštěny jeho hříchy. Nuže takto se započala ona slavná tradice, která se opakuje až dodnes. Letos je to již po **425**.

Děkuji za pozornost!

Za Institut renesance kulturního dědictví

Jiří Altior, zakladatel
ChamberOfTea@gmail.com

